

УДК 342.922:347.994

Р.В. ПОПОВ, Запорізький національний університет

ПРАВА ВІДПОВІДАЧА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ПРЕДМЕТ ЗАХИСТУ

Ключові слова: відповідач, права, повноваження, адміністративний процес, адміністративне судочинство

Права людини цілком обґрунтовано визнаються найважливішим соціальним і політико-правовим інститутом, який є мірилом досягнень суспільства, показником його цивілізованості. Закономірно, що проблема прав людини завжди привертала і продовжує привертати увагу фахівців найрізноманітніших галузей суспільствознавства – юристів, філософів, політологів, істориків тощо [1, с.8].

Аналіз категорії «суб'єктивні права» може навести на думку, що ця категорія у сфері функціонування публічної адміністрації не відіграє принципової ролі, оскільки суб'єкти публічної влади відповідно до закону зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки. За більш докладного вивчення такої проблематики стає зрозуміло, що саме за рахунок суб'єктивних прав утворюються відносини «суб'єкт публічної адміністрації – приватна особа». Через суб'єктивні права приводяться у дію закріплені у Конституції України гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів приватних осіб. Завдяки їм приватні особи набувають статусу повноцінних та рівноправних учасників правовідносин, отримуючи внаслідок цього можливість за власною ініціативою вступати із представниками публічної влади та вимагати від них відповідної поведінки (дій, рішень тощо). Без суб'єктивних прав приватні особи були б лише об'єктом державних дій чи рішень. Визнання суб'єктивних прав, таким чином, є важливою та необхідною ознакою демократичної, соціальної та правової

держави, в якій визнається і дотримується принцип верховенства права [2, с.117].

Практичне значення суб'єктивних прав дістає вияв у можливості їх забезпечення та реалізації через звернення з відповідним позовом до суду. відповідно до ч.2 ст.55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій, бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Проте, необхідною передумовою звернення до адміністративного суду є факт порушення суб'єктом публічної адміністрації власних, тобто суб'єктивних публічних прав [2, с.117].

Якщо суб'єкти публічної адміністрації у межах адміністративної процедури приймають рішення переважно самостійно, на власний розсуд, використовуючи своє домінуюче становище щодо приватної особи, то в адміністративному суді такі суб'єкти набувають вже однопорядкового статусу. Отже, такі правовідносини, у яких суб'єкт публічної адміністрації та приватна особа на рівних доводять обґрунтованість своїх вимог, красномовно свідчить про значущість суб'єктивних публічних прав [2, с.117, 118].

Таким чином реалізація суб'єктивних прав учасників правовідносин передбачає також і їх перспективний захист або відновлення в адміністративному суді. Водночас слід наголосити, що адміністративно-правові відносини можуть впливати не лише на публічні, але й на приватні права їх учасників. Відповідно в адміністративному судочинстві захисту можуть шукати учасники адміністративно-правових відносин як з порушеними публічними так і приватними правами. Однак, суди загальної юрисдикції неоднозначно ставляться до можливості захисту в адміністративному судочинстві і публічних, і приватних прав, у зв'язку із цим поширеною є проблема визначення судової юрисдикції у спірних правовідносинах, безпідставна відмова у здійсненні правосуддя.

Загальній проблематиці прав й, зокрема, прав відповідача в адміністративному процесі

присвячувалися дослідження Р.С. Мельника, В.М. Бевзенка, М.І. Смоковича, В.М. Кравчука, А.С. Пазенок, Н.М. Хуторян.

Водночас, хоча права як предмет захисту й постійно перебувають в центрі уваги адміністративних судів, учасників адміністративного процесу, однак лише частково обґрунтовані й описані у сучасних дослідженнях. Попри розроблення теми прав у сучасній науковій літературі перспективним залишається визначення переліку прав відповідача, які можуть бути захищені в адміністративному процесі.

У статтях Кодексу адміністративного судочинства України містяться положення щодо можливості захисту в адміністративному судочинстві як публічних і приватних прав. Такими статтями, зокрема, є – ст.ст.171, 171¹, 171², 172, 181, 183 КАС України.

Наприклад, виборчий процес як одна з процедур, що забезпечує належну організацію публічної влади (здійснювану як через державні органи, так і через органи місцевого самоврядування), є проявом реалізації абсолютної процедурної справедливості в правовій системі держави. Вибори забезпечують легітимізацію публічної влади за процедурою: публічна влада вважається авторитетною через те, що вона сформована за певною, визнаною суспільством, процедурою. Дотримання норм, що встановлюють процедуру формування органів державної влади і місцевого самоврядування, є передумовою довіри населення до влади. Важливою гарантією реалізації виборчих прав громадян, що є необхідним елементом концепції належного урядування, є механізм їх судового захисту, центральне місце в якому належить органам адміністративної юстиції (адміністративним судам) [4, с.79, 80].

Таким чином, ми переконані, що права громадян, врегульовані нормами адміністративного права, є похідними від конституційних і конкретизуються у багатьох законах і підзаконних актах. Як і конституційне право, адміністративне право опосередковує функціонування публічної влади в суспільстві [1, с.200].

Отже, в адміністративному судочинстві можуть оскаржуватися рішення, дії, бездіяльність суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації), які негативно вплинули і на публічні, і на приватні права суб'єкта; через судовий розгляд адміністративно-правового спору учасники відносин можуть вимагати захист, відновлення чи визнання їх конституційних, адміністративних, соціальних, приватних та інших прав. Принципово наголосити, що саме рішення, дії, бездіяльність суб'єктів владних повноважень (інструменти діяльності публічної адміністрації), котрі реалізують свою компетенцію в адміністративно-правових відносинах, й порушують права суб'єктів, які з часом можуть бути залучені до адміністративного процесу як відповідачі.

Адміністративне судочинство є інструментом у цілісному механізмі реалізації, забезпечення та гарантування численних суб'єктивних, різнорідних прав. Публічні права можуть впливати на права приватні і навпаки. Наприклад, права на нерухоме майно та їх обтяження, які підлягають державній реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», виникають з моменту такої реєстрації (ч.3 ст.3 Закону України) [5].

Право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав (ст.125 Земельного кодексу України). Право власності, користування земельною ділянкою оформлюється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (ст.126 Земельного кодексу України) [6].

Вищий адміністративний суд України роз'яснив, що з огляду на положення статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України справи про оскарження рішень і дій органів місцевого самоврядування з приводу

вирішення питання про надання дозволу на передачу мешканцям гуртожитків житла у власність шляхом приватизації, про оскарження визначення іншого порядку використання гуртожитків є справами адміністративної юрисдикції, оскільки органи місцевого самоврядування у житловій сфері щодо приватизації громадянами житла у гуртожитках виконують владні управлінські функції [7].

Визначити дійсний обсяг та зміст прав відповідача в конкретній адміністративній справі принципово з декількох причин:

- вид, зміст й механізм реалізації суб'єктивних прав дозволяє визначити вид судової юрисдикції, встановити достатність підстав для визнання наявності адміністративної юрисдикції, відмежувати цей вид юрисдикції від інших, суміжних з нею видів судової юрисдикції;

- права обумовлюють вид та зміст обов'язків, які виникають у суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації) у зв'язку із реалізацією цих прав; права обумовлюють певну поведінку суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації) у межах адміністративного розсуду;

- завдяки перевірці дотримання прав відповідача є можливим встановити наскільки відповідальний суб'єкт владних повноважень (суб'єкт публічної адміністрації) діяв у межах адміністративного розсуду, наскільки реалізація його компетенції є обґрунтованою й законною;

- це впливатиме на загальну стратегію й тактику поведінку відповідача в процесі, перелік, зміст й особливості його процесуальних дій;

- права відповідача обумовлюватимуть застосування процесуальних способів захисту певного виду;

- права відповідача впливатимуть на зміст та предмет доказування в адміністративній справі, види доказів які можуть бути використані для встановлення об'єктивної істини в адміністративній справі;

- права відповідача – один із критеріїв, який впливає на ціну позову, характер спору і позову (майновий, немайновий), розмір судового збору, який має сплачуватися відповідно Закону України «Про судовий збір». Платники судового збору – громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи-підприємці, які звертаються до суду чи стосовно яких ухвалене судове рішення [8].

Слід визнати, що будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації) можуть негативно позначатися як на майнових так і немайнових правах, свободах, інтересах відповідача. Однак в силу таких наслідків позовну заяву й спір ніяк не можна визнавати відповідно майновою чи немайновою. Принциповим для визначення природи позовної заяви й спору має бути, насамперед, предмет спору – рішення, дія чи бездіяльність.

Відповідно, із листом Вищого адміністративного суду України щодо застосування підпункту 1 пункту 3 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір» не можна погодитися [9].

Звернімо увагу, по-перше, що до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації) (ч.2 ст.2 КАС України) [3]. Тобто у цій нормі Кодексу адміністративного судочинства України передбачено презумпцію, що до адміністративних судів можуть оскаржуватися лише адміністративні акти, інші інструменти діяльності суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації). І аж ніяк позовна вимога не може бути звернена в першу чергу щодо майна.

По-друге, до уваги обов'язково слід брати до уваги, що спори виникають саме через законність й обґрунтованість рішень, дій, бездіяльності; саме ці рішення, дії чи бездіяльність і є предметом суперечки.

Звісно, наприклад, ухвалення податкового повідомлення-рішення має різні наслідки, зокрема, й матеріально-правові, втім ця обставина не може змінити немайнову природу суперечки про скасування податкових повідомлень-рішень.

Таким чином, беручи до уваги приписи ч.2 ст.2, ст.ст.17, 171, 171¹, 171², 174, 175, 176, 181, 183 КАС України, переконані, що відсоткова більшість позовних заяв й спорів в адміністративному процесі має немайнову природу (назвати ці спори) й лише у виняткових випадках – майнову. Так, майновими слід визнати такі категорії адміністративних справ [3, 10–12]:

- справи про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності (ст.183¹ КАС України; Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»);

- справи про стягнення грошових сум, які ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений Кодексом адміністративного судочинства України строк оскарження (п.4 ч.1 ст.183² КАС України);

- справи за зверненням органів доходів і зборів (ст.183³ КАС України);

- справи за зверненням Служби безпеки України щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них (ст.183⁴ КАС України);

- справи щодо підтвердження обґрунтованості вжиття суб'єктами владних повноважень заходів реагування під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності (ст.183⁶ КАС України;

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»).

Оскільки предметом спору у цих категоріях адміністративних справ є право власності на майно, обґрунтованість й законність застосування приватноправових інструментів (примусове відчуження нерухомого майна), то їх, відповідно, ми пропонуємо визнати майновими, решта ж справ, які розглядаються й вирішуються за приписами КАС України – немайнові.

Змішану, і немайнову, і майнову природу матимуть ті спори, які виникли у зв'язку із оскарженням в адміністративному суді рішень, дій, бездіяльності суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічних повноважень) й відшкодуванням шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації) або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин (ч.2 ст.21 КАС України) [3].

Права відповідача, як предмет захисту в адміністративному процесі слід об'єктивно й правильно оцінювати, оскільки вони:

- можуть мати різну галузеву природу, що очевидно, позначатиметься на виді судової юрисдикції;

- для їх захисту, відновлення чи визнання можуть застосовуватися різні, особливі способу захисту суб'єктивних прав, свобод, інтересів [13].

Судова практика знає й інші прецеденти тлумачення способів судового захисту суб'єктивних прав, свобод, інтересів, які протирічать один одному, що вкрай негативно позначається на досконалості такого захисту, формуванні однакової судової практики [14; 15].

Досліджуючи права відповідача, їх види, зміст та особливості, мусимо, насамперед, враховувати класифікацію (види) суб'єктів правовідносин, які можуть набувати правосуб'єктності відповідача в адміністративному

процесі. Сам вид таких суб'єктів і визначати-ме його права, котрі є предметом вивчення в адміністративному судочинстві.

1) фізичні особи – публічні службовці, посадові особи державних, комунальних підприємств, установ, організацій, представники самоврядних професій, приватні фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства);

2) юридичні особи публічного й приватного права – органи державної влади, державні органи, Національний банк України, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства приватної або колективної форми власності;

3) колективні утворення без статусу юридичної особи – МСЕК-и, експертні, атестаційні, ліквідаційні та інші комісії, структурні підрозділи органів державної влади, державних органів, органів влади Автономної республіки Крим, органи суддівського самоврядування (зокрема, збори суддів тощо), органів місцевого самоврядування.

Зміст та вид прав відповідача обумовлюються його організаційно-правовою формою, метою створення, належністю до публічної влади. Очевидно, що права відповідачів, наділених публічною владою й належних до державних або самоврядних структур, мають публічну природу. Такі права відповідачів є складовою його компетенції й передбачені одним або декількома спеціальними законодавчими чи підзаконними нормативно-правовими актами.

Оспорювання здійснення таких прав обумовлює виникнення тих категорій адміністративних справ, де відповідачем є суб'єкт владних повноважень (суб'єкт публічної адміністрації) (п.п.1-4, 6, 7 ч.2 ст.17 КАС України) [3].

Завдяки оцінці прав «публічних» відповідачів й нормативно-правових актів у яких ці права передбачені, створена можливість перевірки чи прийняті (вчинені) вони відповідно до приписів Кодексу адміністративного судочинства України (ч.3 ст.2 КАС України) [3].

Оцінка реалізації прав «публічним» відповідачем як учасником конкретних адміністративно-правових відносин сприяє ухваленню законного й обґрунтованого рішення адміністративного суду у справі, де такі права оцінюються [16].

Очевидно, що митний орган, реалізуючи адміністративні повноваження, застосовуючи інструменти діяльності – адміністративні акти (рішення, картку відмови), – впливав на приватні права позивача. Права відповідача (митного органу) на ухвалення рішення й картки відмови у цій адміністративній справі передбачені ст.ст.54, 264 Митного кодексу України [17], Постановою Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» від 21.05.2014 року [18], Положенням про митний орган.

Втім, принципове значення для правильного визначення й співвіднесення процесуального розсуду адміністративного суду з адміністративним розсудом суб'єкта публічної адміністрації мають також приписи Конституції України – ст.ст.6 й 19 [19].

Натомість права відповідачів, які публічною владою не наділені, і є предметом захисту в адміністративному судочинстві, можуть бути передбачені як публічним так і приватним законодавством.

На відміну від відповідачів-носіїв публічних повноважень, які в адміністративному процесі захищають публічні, «загальні» права, права відповідачів, які публічною владою не наділені завжди мають індивідуалізований (персоніфікований) характер й обумовлюють підвищену суб'єктивну зацікавленість до їх захисту або відновлення. Такі права є показником державного забезпечення демократії, гуманізму й справедливості, створюють громадянам сприятливі можливості для самореалізації в усіх сферах суспільного життя. Важливою в теорії прав людини є проблема їх класифікації У законодавстві України конституційні права та свободи згруповані за сферами життєдіяльності людини. Згідно з цим

критерієм у Конституції України визначено громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні групи прав, кожна з яких є певною системою [20, с.27, 30–35; 21; 22, с.147–150]:

Запропонована класифікація, звісно, не єдина, у сучасній адміністративно-правовій літературі існують й інші критерії та способи класифікації суб'єктивних прав. Заслуговує на увагу класифікація прав «публічних» відповідачів залежно від сфери реалізації суб'єктами владних повноважень (суб'єктами публічної адміністрації) їх компетенції [23, с.123, 124]:

- права у сфері управління економікою, промисловістю, агропромисловим комплексом;
- права в соціально-культурній галузі (освіта, наука тощо);
- права у сфері адміністративно-політичної діяльності (внутрішні справи, юстиція, зовнішні відносини тощо);
- міжгалузеве управління (статистика, стандартизація, ціноутворення тощо).

Очевидно, що об'єднання в групи суб'єктивних прав здійснюється в залежності від «проникнення» адміністративно-правових норм у суспільні відносини, а суб'єкти владних повноважень (суб'єкти публічної адміністрації) тією чи іншою мірою вправі здійснювати свою компетенцію щодо різних суб'єктивних прав. Отже предметом оскарження в адміністративному суді можуть бути будь-які рішення, дії, бездіяльність суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації), якщо вони порушують суб'єктивні права будь-якої галузевої належності.

Класифікація суб'єктивних прав також дозволяє об'єктивно й обґрунтовано розподілити публічно-правові спори, належні до адміністративної юрисдикції, між судьями адміністративного суду, його палатами (колегіями).

Дослідивши права відповідачів, переконуємося, що реалізація і позивачами і відповідачами їх прав у адміністративно-правових відносинах має обопільний (взаємний) характер; здійснення прав одним учасником може по-

рушувати права або сприяти їх здійсненню іншого учасника відносин. У зв'язку із таким висновком щодо двостороннього впливу прав сторін, можемо стверджувати про обґрунтованість й доцільність розгляду в одній адміністративній справі і вимог позивача, і вимог відповідача.

Проаналізувавши положення національного законодавства, практику діяльності Конституційного Суду України, Верховного Суду України, адміністративних судів, ми дійшли таки висновків щодо прав відповідача в адміністративному судочинстві:

- в національному адміністративному судочинстві можуть захищатися як майнові так і немайнові права відповідача, які можуть мати різну галузеву належність;
- права відповідача, які можуть захищатися в адміністративному судочинстві, можуть бути як публічними так і приватними. Порушення таких прав відбувається у зв'язку із ухваленням, вчиненням рішень, дій (інструментів діяльності публічної адміністрації), бездіяльністю суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації). Порушення, ігнорування чи невизнання суб'єктивних прав публічного характеру можуть обумовлювати негативний вплив на права приватні цієї особи. Тому обґрунтованим і раціональним видається висновок про доцільність сукупної оцінки і захисту в адміністративному судочинстві як публічних так і приватних прав.

Звісно, що в адміністративному судочинстві приватні права відповідача захищаються не безпосередньо, а зв'язку із їх здійсненням після реалізації відповідних публічних прав – конституційних, адміністративних;

- обсяг та зміст прав відповідача, які можуть захищатися в адміністративному судочинстві передбачені Кодексом адміністративного судочинства України. Водночас, можливість захисту суб'єктивних прав в адміністративному судочинстві не може обмежуватися лише приписами адміністративного процесуально-

го законодавства, зважаючи на приписи ст.22 Основного Закону України [24];

– предметом захисту в адміністративному судочинстві України можуть бути, зокрема, такі права відповідача, передбачені Основним Законом України: право на таємницю кореспонденції, особисте й приватне життя, право на доступ до публічної служби, право на мирні зібрання тощо (ст.ст.22–56, 64 Конституції України) [24], майнові права;

– вид та зміст прав відповідача як предмет захисту в адміністративному судочинстві залежать від первісних адміністративно-правових відносин з яких виник спір, виду та компетенції суб'єкта владних повноважень (суб'єкта публічної адміністрації), категорії адміністративної справи, яка розглядається й вирішується адміністративним судом. Тому для правильного визначення судової юрисдикції, достатності підстав відкриття провадження в адміністративній справі та здійснення адміністративного судочинства в конкретній адміністративній суперечці важливо переконатися у наявності спірних правовідносин.

Приблизний перелік таких правовідносин, закріплений у ч.2 ст.17 КАС України, не завжди забезпечує правильне й однозначне визначення природи спірних правовідносин, вид судової юрисдикції, сутність суб'єктивних прав. Цілков слушною слід визнати запропоновану В.М. Бевзенком універсальну систему адміністративно-правових відносин [25];

– претензії й вимоги, які виникли з конкретних адміністративно-правових відносин та обумовили адміністративний спір в суді, можуть бути заявлені не лише позивачем щодо відповідача; такі самі вимоги щодо відновленого права цілком природно й обґрунтовано можуть виникати у відповідача щодо позивача. Ця обставина доводить потребу законодавчого наділення відповідача додатковими процесуальними способами, які у чинному Кодексі адміністративного судочинства України, – зокрема, можливістю подавати зустрічний адміністративний позов;

– як нам видається, адміністративне судочинство є більш результативним, дієвим видом правосуддя, оскільки дозволяє захищати як публічні так і приватні права суб'єктів правовідносин;

– обсяг, зміст та види прав відповідача обумовлюють зміст та види процесуальної діяльності позивача, адміністративного суду, який розглядає та вирішує справу, особливості доказування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту : монографія / кол. авт. ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – Д. : Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2008. – 588 с.
2. Мельник Р. С. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / Мельник Р. С., Бевзенко В. М. ; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – 376 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р. // ВВР України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
4. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти : монографія / М. І. Смокович. – Київ. : Юрінком Інтер, 2014. – 576 с.
5. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» : від 01.07.2004 р., № 1952–IV // ВВР України. – 2004. – № 51. – Ст. 553.
6. Земельний кодекс України : від 25.10.2001 р., № 2768–III // ВВР України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
7. Аналіз практики застосування адміністративними судами положень Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vasu.gov.ua/sudovapraktika/uzagalnennya/an_gurtozhitki.

8. Закон України «Про судовий збір» : від 08.07.2011 р., № 3674–VI // ВВР України. – 2012. – № 14. – Ст. 633.
9. Лист Вищого адміністративного суду України : від 18.01.2012 р., № 165/11/13-12.
10. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» : від 17.11.2009 р., № 1559–VI // ВВР України. – 2010. – № 1. – Ст. 2.
11. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» : від 05.04.2007 р., № 877–V // ВВР України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
12. Кравчук В. Судовий контроль у сфері господарської діяльності / Кравчук В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_praci/sud_kontrol_gospod_diyalnist.
13. Аналіз практики застосування судами ст.16 Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Fwww.scourt.gov.ua%2Fclients%2Fvsu%2Fvsu.nsf%2F7864c99c46598282c2257b4c0037c014%2F6af1eba6df621dedc2257ce60053ffc3%2F%2524FILE%2F%25D0%2590%25D0%25BD%25D0%25B0%25D0%25BB%25D1%2596%25D0%25B7%2520%2520%25D1%2581%25D1%2582.16%2520%25D0%25A6%25D0%259A.doc>.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України : від 01.04.2010 р., № 10-рп/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 27. – Ст. 31.
15. Постанова Верховного Суду України : від 11.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42010800>.
16. Постанова Верховного Суду України : від 15.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38963279>.
17. Митний кодекс України : від 13.03.2012 р., № 4495–VI // ВВР України. – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48. – Ст. 552.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» : від 21.05.2014 р., № 236 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55. – Ст. 31.
19. Бевзенко В. М. Межі процесуального розсуду адміністративних судів у справах про повернення помилково та/або надміру (сплачених) зарахованих до бюджету митних платежів / Бевзенко В. М. // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 4 (10). – С. 193–210.
20. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина : навч. посіб. / А. С. Пазенок. – К. : Академвидав, 2010. – 176 с.
21. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства : монографія / [Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. М. Шумило та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2015. – 316 с.
22. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посібник / за заг. ред. Куйбіди Р. О., Шишкіна В. І. – К. : Старийсвіт, 2006. – 576 с.
23. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с.
24. Конституція України : від 28.06.1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
25. Бевзенко В. М. Процедури реалізації повноважень учасників адміністративних земельних правовідносин / Бевзенко В. М. // Адміністративне право і процес. – 2014. – № 3 (9) Ювілейний. – С. 53–72.
26. Бевзенко В. М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних

повноважень: правові засади, підстави та форми : монографія / Бевзенко В. М. – К. : Пре- | цедент, 2010. – 475 с.

Попов Р. В. Права відповідача в адміністративному процесі як предмет захисту / Р. В. Попов // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 177–185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_32.pdf

Права відповідача згруповано у дві основні групи: загальні та спеціальні права. Показано, що адміністративне судочинство є інструментом у цілісному механізмі реалізації, забезпечення та гарантування численних суб'єктивних, різнорідних прав. Вид, зміст й механізм реалізації суб'єктивних прав дозволяє визначити вид судової юрисдикції, встановити достатність підстав для визнання наявності адміністративної юрисдикції, відмежувати цей вид юрисдикції від інших, суміжних з нею видів судової юрисдикції.

Попов Р.В. Права ответчика в административном процессе как предмет защиты

Права ответчика сгруппированы в две основные группы: общие и специальные права. Показано, что административное судопроизводство является инструментом в целостном механизме реализации, обеспечения и гарантирования многочисленных субъективных, разнородных прав. Вид, содержание и механизм реализации субъективных прав позволяет определить вид юрисдикции, установить достаточность оснований для признания наличия административной юрисдикции, отграничить этот вид юрисдикции от других, смежных с ней видов судебной юрисдикции.

Popov.R.V. The Rights of the Defendant in the Administrative Process as an Object of Protection

The rights of the defendant are grouped into two main groups: general and special rights. Administrative proceedings are integral tool in the implementation mechanism, to ensure and guarantee numerous subjective, diverse rights. Form, content and mechanism of realization of subjective rights determine the type of jurisdiction, to establish the adequacy of the grounds for recognition of the administrative jurisdiction, to distinguish this species from other jurisdictions, allied type's jurisdiction.